
Meddelandeblad

Mottagare:
Socialnämnder eller motsvarande,
handläggare och chefer inom socialtjänsten
Verksamheter inom hälso- och sjukvården och tand-
vården

Nr 3/2022
Juni 2022

Nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer

Socialstyrelsen beslutade den 31 maj 2022 om nya föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer. Författningen riktar sig till socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården och träder i kraft den 1 november 2022. Då upphör också de gamla föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer att gälla.

Författningen har reviderats utifrån vad som framkommit i Socialstyrelsens uppföljningar¹ av SOSFS 2014:4, men också utifrån ny lagstiftning som trätt i kraft om socialnämndens ansvar för våldsutövare² samt nya bestämmelser vad gäller hälso- och sjukvårdens ansvar att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.³ Även den nya sekretessbrytande bestämmelsen som gör det möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förebygga att det begås allvarligare vålds-, frids- eller sexualbrott mot närstående har beaktats i revideringsarbetet.⁴

Det pågår för närvarande även en revidering av Socialstyrelsens handbok *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Handboken syftar till att ge socialtjänsten, hälso- och

¹ Se Socialstyrelsens dnr 38647/2019 och 20944/2020.

² Se 5 kap. 11 a § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

³ Se 5 kap. 7 § första stycket 4 hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL och 6 kap. 5 § andra stycket 4 patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL.

⁴ Se 10 kap. 18 c § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

sjukvården och tandvården vägledning på området. Revideringen av handboken kommer att pågå under 2022.

I detta meddelandeblad redogörs för de ändringar i sak som har genomförts i HSLF-FS 2022:39 jämfört med SOSFS 2014:4. Dessa beskrivs nedan uppdelat för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.

Utöver ändringar i sak har även språkliga ändringar och ändringar i strukturen genomförts i författningen, vilket medfört att det är ny kapitelnumrering jämfört med SOSFS 2014:4. Bland annat har bestämmelserna om hälso- och sjukvårdens och tandvårdens respektive ansvar placerats i olika kapitel.

Ändringar har också gjorts i tillämpningsområdet och förklaringar av vissa av de begrepp som används i författningen. Dessa ändringar berör såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården och tandvården.

Ändrat tillämpningsområde

En nyhet i HSLF-FS 2022:39 är att författningens tillämpningsområde har formulerats om, så att det nu framgår att föreskrifterna ska tillämpas av socialnämnder och vårdgivare i deras arbete med våld i nära relationer. Ändringen har gjorts för att markera att föreskrifterna och allmänna råden även omfattar arbetet med våldsutövare. Detta bland annat som en följd av att socialnämndernas ansvar för målgruppen våldsutövare har förtydligats i 5 kap. 11 a § SoL.

Vårdgivare inom hälso- och sjukvården och tandvården har ett mer begränsat ansvar, framför allt för våldsutövare, än vad socialnämnderna har inom området våld i nära relationer. Inom hälso- och sjukvården ligger fokus på vård, behandling och förebyggande av ohälsa. De föreskrifter och allmänna råd som riktas till dessa verksamheter begränsas därför av det ansvar som regleras i bl.a. HSL och PSL.

Inom tandvården ligger fokus på bl.a. god tandhälsa. De föreskrifter och allmänna råd som riktas till dessa verksamheter begränsas därför av det ansvar som regleras i bl.a. tandvårdslagen (1985:125) och PSL.

Tydligare begreppsförklaringar

Den nya författningen har också kompletterats med tydligare begreppsförklaringar. Begreppet ”våldsutövare” har lagts till eftersom bestämmelserna avseende denna målgrupp har omarbetats och förtydligats.

Med ”våldsutsatta” avses i föreskrifterna och allmänna råden barn och vuxna som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående.⁵

Med ”barn som bevittnat våld” avses i föreskrifterna och allmänna råden barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.⁶

Med ”våldsutövare” avses i föreskrifterna och allmänna råden barn och vuxna som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp.⁷

⁵ 1 kap. 6 § HSLF-FS 2022:39.

⁶ 1 kap. 6 § HSLF-FS 2022:39.

⁷ 1 kap. 6 § HSLF-FS 2022:39.

Socialtjänst

Föreskrifterna i 1–6 kap. gäller för verksamhet som omfattas av SoL.⁸

Mål och ansvarsfördelning

Socialnämnden har sedan tidigare haft skyldighet att fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld samt beskriva när och hur målen ska uppnås. Nytt i HSLF-FS 2022:39 är att detta även ska gälla arbetet med våldsutövare.⁹

Socialnämnden ska vidare även fastställa var i verksamheten ansvaret ska ligga för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutövare.¹⁰ Tidigare har denna bestämmelse enbart omfattat ärenden som gäller våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Rutiner

I den nya författningen har det även införts ett krav på socialnämnden att fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver stöd och hjälp, samt våldsutövare som behöver insatser för att ändra sitt beteende.¹¹

När eller hur frågorna ska ställas är upp till varje socialnämnd att avgöra utifrån hur verksamheten ser ut. Syftet med ändringen är att stärka kraven på nämnderna att arbeta för att upptäcka våldsutsatthet och samtidigt ge utrymme för flexibilitet. Konkret kan det t.ex. handla om att:

- ha rutiner för på vilket sätt personalen i en viss verksamhet ska ställa frågor vid tecken på utsatthet för våld eller våldsutövande,
- ställa rutinmässiga frågor om våldsutsatthet eller våldsutövande till alla klienter/brukare vid ett visst tillfälle eller i samband med en viss aktivitet – exempelvis vid aktualisering,
- ställa frågor om våld vid vissa problem som exempelvis missbruk, eller under vissa förutsättningar, exempelvis vid långvariga behov av ekonomiskt bistånd.

Kartläggning och analys

Även föreskriften om att socialnämnden ska analysera om utbudet av insatser och andra sociala tjänster som erbjuds våldsutsatta och barn som bevittnat våld svarar mot behoven i kommunen har utökats till att omfatta våldsutövare.¹² Även det tillhörande allmänna rådet, om att nämnden fortlöpande bör kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld i kommunen för att kunna göra analysen, har utökats till att nämnden även bör kartlägga förekomsten av våldsutövare.¹³

Information om socialtjänsten enligt 3 kap. 4 § SoL

Det allmänna rådet till 3 kap. 4 § SoL om att socialnämnden bör planera för hur grupper och enskilda, såväl vuxna som barn, ska nås med information om

⁸ 1 kap. 2 och 3 §§ HSLF-FS 2022:39.

⁹ 2 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

¹⁰ 2 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

¹¹ 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

¹² 2 kap. 8 § HSLF-FS 2022:39.

¹³ AR till 2 kap. 8 § HSLF-FS 2022:39.

nämndens verksamhet har utökats till att även omfatta nämndens verksamhet för våldsutövare.¹⁴

Stöd och hjälp enligt 5 kap. 11 § SoL

Vilket stöd eller vilken hjälp en person som är utsatt för våld eller ett barn som bevittnat våld behöver är inte samma för alla. Det finns många omständigheter, som rör exempelvis sårbarhet för att utsättas för våld, som kan spela roll för en och samma individ. Därför finns det allmänna råd till 5 kap. 11 § SoL om att nämnden vid såväl planering av verksamheten som i enskilda ärenden bör beakta den särskilda utsatthet eller sårbarhet som en våldsutsatt kan ha på grund av vissa omständigheter. Det allmänna rådet har utökats med två nya strecksatser, ekonomisk situation och kön.¹⁵

Möjlighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten

Våld i nära relationer kan utgöra brottsliga handlingar och uppgifter kan i vissa fall lämnas till polisen. För att uppmärksamma detta har en bestämmelse lagts till som upplyser om att det i OSL finns bestämmelser om när socialnämnden utan hinder av sekretess får lämna uppgifter till bl.a. Polismyndigheten.¹⁶

Kompetens hos personalen enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL

Enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL ska det för utförande av uppgifter inom socialtjänsten finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. I 3 kap. 3 a–c §§ SoL finns bestämmelser om att socialnämnden ska använda handläggare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan motsvarande utbildning för att utföra vissa uppgifter i socialtjänsten som gäller barn och unga. Socialstyrelsen har därutöver sedan tidigare haft allmänna råd om personalens kompetens vid bland annat handläggning och uppföljning av alla slags ärenden som gäller enskilda enligt SoL, vid genomförande av insatser enligt SoL och vid handläggning och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld.

I HSLF-FS 2022:39 har hänvisningen till bestämmelserna om socionomexamen för den som arbetar med vissa uppgifter som rör barn och unga i socialtjänsten flyttats till början av 3 kap.¹⁷

Vad gäller kompetens för genomförande av insatser anges i allmänna råden att den personal som genomför insatser enligt SoL bör ha kunskap om våld och andra övergrep av eller mot närstående för att kunna uppmärksamma om en person är våldsutsatt och se till att denne får stöd och hjälp för sin våldsutsatthet. Vidare anges att i verksamheter som är särskilt inriktade på att ge stöd och hjälp till våldsutsatta bör personalen även ha förmåga att omsätta kunskapen i det praktiska arbetet. Detta allmänna råd har utökats till att även gälla personal i verksamheter som är särskilt inriktade på att ge stöd och hjälp till våldsutövare.¹⁸

¹⁴ AR till 3 kap. 4 § SoL i 2 kap. HSFL-FS 2022:39.

¹⁵ AR till 5 kap. 11 § SoL i 2 kap. HSFL-FS 2022:39.

¹⁶ 2 kap. 13 § HSLF-FS 2022:39.

¹⁷ Se 3 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

¹⁸ Se AR till 3 kap. 3 § andra stycket SoL i 3 kap. HSLF-FS 2022:39.

Socialnämndens utredning av våldsutsatta vuxna samt riskbedömning

Ny struktur på kapitlen om utredning

I den nya författningen har kapitlen om utredning av våldsutsatta fått en annan struktur, med en tydligare uppdelning av bestämmelserna om utredning av våldsutsatta vuxna respektive våldsutsatta barn. Tidigare omfattades även utredning av barn som utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner eller hedersrelaterat våld av samma kapitel som gällde för utredning av vuxna. I den nya författningen gäller 4 kap. för utredning av våldsutsatta vuxna, medan alla regler och allmänna råd som rör utredning av våldsutsatta barn har samlats i 5 kap., läs mer om detta nedan.

Ny riskbedömning vid behov

Bestämmelsen om att socialnämnden i en utredning som gäller en våldsutsatt vuxen ska göra en bedömning av risken för att den vuxna kommer att utsättas för ytterligare våld har kompletterats med en mening om att en *ny bedömning* ska göras vid behov.¹⁹

Det är viktigt att socialnämnden inte bara gör riskbedömningen vid ett tillfälle utan ser över och utvärderar om bedömningen behöver ändras. Det kan till exempel handla om situationer där den våldsutsatta avser att separera från våldsutövaren, att våldsutövarens frigivning från ett fängelsestraff närmar sig, att den våldsutsatta ska lämna ett skyddat boende, att en dom om vårdnad ska meddelas eller att situationen kring boende eller umgänge avseende gemensamma barn är under förändring.

Det allmänna rådet om att socialnämnden bör använda en standardiserad bedömningsmetod för att bedöma risken för ytterligare våld har ändrats så att det nu anges att nämnden *som en del av riskbedömningen* bör använda en standardiserad bedömningsmetod.²⁰ Detta för att förtydliga att en standardiserad bedömningsmetod är ett verktyg, och att användandet av en sådan enbart utgör ett komplement till nämndens övriga bedömningsarbete.

För att ytterligare förstärka vikten av att riskbedömningen hålls uppdaterad har föreskriften om *insatser* till våldsutsatta vuxna kompletterats med en skrivning om att utredningen, *inklusive den aktuella riskbedömningen*, ska ligga till grund för bedömningen av vilka insatser som ska erbjudas.²¹

Socialnämndens utredning av våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld samt riskbedömning

Samma regler om utredning av alla barn som utsatts för våld

Reglerna för utredning av alla våldsutsatta barn har i den nya författningen samlats i 5 kap., oavsett vilken relation våldsutövaren har till det våldsutsatta barnet eller om barnet utsatts för hedersrelaterat våld i en nära relation. Alla barn som utsatts för eller bevittnat våld omfattas alltså av reglerna om utredning i 5 kap. HSLF-FS 2022:39, till skillnad från i den tidigare författningen SOSFS 2014:4 där de barn som utsatts för partnervåld och hedersrelaterat våld omfattades av reglerna om utredning av vuxna.

¹⁹ 4 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

²⁰ AR till 4 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

²¹ 6 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

Syftet med ändringen är att tydliggöra att alla barn som utsatts för våld eller andra övergrepp i nära relation alltid ska utredas med beaktande av barnperspektivet, oavsett vem som utsatt barnet för våldet.

I 5 kap. lyfts fortsatt barn som utsatts för partnervåld och barn som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck fram i allmänna råd till 2 § där det rekommenderas att socialnämnden som en del av riskbedömningen använder en standardiserad bedömningsmetod för att bedöma risken för ytterligare våld. Därutöver bör socialnämnden såväl vid planering av verksamheten som i enskilda ärenden beakta den särskilda utsatthet eller sårbarhet som en våldsutsatt kan ha på grund av bl.a. ålder och hedersrelaterad kontext.²²

Inleda utredning

Enligt 11 kap. 1 § första stycket SoL ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

I 6 kap. 1 § SOSFS 2014:4 angavs att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda en utredning om ett barns behov av stöd och hjälp, när nämnden får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående. Denna bestämmelse har inte förts över till den nya författningen. Bestämmelsen har istället ersatts med en hänvisning till 11 kap. 1 § första stycket SoL.²³

Avsikten med ändringen är inte att förändra de krav avseende utredning som åligger socialnämnden. Kännedom om att ett barn kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld är i regel en sådan omständighet som kan föranleda en åtgärd av socialnämnden. Att nämnden i sådana fall utan dröjsmål ska inleda en utredning framgår av bestämmelsen i 11 kap. 1 § SoL. I förarbetena uttalas också att socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd eller stöd.²⁴ Även IVO har uttryckt att om socialtjänsten får kännedom om barn som bevittnat våld eller själva utsatts för våld i nära relation borde det alltid föranleda att socialtjänsten inleder en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL eftersom socialtjänsten både ska kunna bedöma barnets specifika behov av stöd och skydd samt besluta om och tillsätta adekvata stödinsatser.²⁵

Riskbedömning

I en utredning som gäller ett våldsutsatt barn eller ett barn som bevittnat våld ska socialnämnden göra en bedömning av risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld. Detta gällde redan enligt SOSFS 2014:4, men har i den nya författningen gjorts om till en egen bestämmelse med en tydlig rubrik.²⁶

Bestämmelsen har även kompletterats med en mening om att en *ny bedömning* ska göras vid behov. Syftet är att tydliggöra att en riskbedömning ska uppdateras om socialnämnden får kännedom om omständigheter, tidigare

²² AR till 5 kap. 11 § SoL i 2 kap. HSLF-FS 2022:39.

²³ Se 5 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39.

²⁴ Prop. 2012/13:10 Stärkt stöd och skydd för barn och unga s. 55.

²⁵ Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013. Inspektionen för vård och omsorg.

²⁶ Se 5 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

okända eller nytillkomna, som kan komma att påverka riskbedömningen. Det är viktigt att socialnämnden inte bara gör riskbedömningen vid ett tillfälle utan ser över och utvärderar om bedömningen behöver uppdateras.

Det kan till exempel handla om situationer där barnet i barnförhör berättat om att föräldrarna utsätter barnet för våld och att föräldrarna kommer att delges den informationen, att en våldsutsatt förälder väljer att avbryta en placering på ett skyddat boende där barnet också vistas, eller att omständigheter kring vårdnad, boende, umgänge är under förändring. I fall med våld i barns parrelationer kan en förnyad riskbedömning till exempel behöva göras om det våldsutsatta barnet planerar att göra slut med sin flick- eller pojkvän. I en hederskontext kan en ny bedömning behöva göras om föräldrarna fått reda på att barnet har en partner.

När det gäller ett barn som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner eller för hedersrelaterat våld och förtryck bör socialnämnden som en del av riskbedömningen använda en standardiserad bedömningsmetod. För andra situationer som gäller våldsutsatta barn eller barn som barn som bevittnat våld finns det för närvarande inte en utvärderad standardiserad bedömningsmetod som används i tillräckligt hög omfattning i Sverige. Därför kan användandet av en standardiserad bedömningsmetod i andra situationer inte rekommenderas än. Socialstyrelsen följer det utvecklingsarbete som pågår och kommer att överväga att utöka rekommendationen i framtiden om kunskapsläget förändras.

I den nya författningen har det allmänna rådet om att socialnämnden bör använda en standardiserad bedömningsmetod förtydligats så att det anges att nämnden *som en del av riskbedömningen* bör använda en standardiserad bedömningsmetod. Detta för att förtydliga att en standardiserad bedömningsmetod är ett verktyg, och att användandet av en sådan utgör enbart ett komplement till nämndens övriga bedömningsarbete.²⁷

För att ytterligare förstärka vikten av att riskbedömningen hålls uppdaterad har föreskriften om *insatser* till våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld kompletterats med en skrivning om att utredningen, *inklusive den aktuella riskbedömningen*, ska ligga till grund för bedömningen av vilka insatser som ska erbjudas.²⁸

Socialnämndens insatser till våldsutsatta vuxna och barn samt barn som bevittnat våld

På samma sätt som bestämmelserna om utredning, har bestämmelserna om insatser ändrats så att reglerna om insatser till alla barn nu har samlats i samma bestämmelse, oavsett vilken relation våldsutövaren har till det våldsutsatta barnet eller om barnet utsatts för hedersrelaterat våld i en nära relation.²⁹ Tidigare omfattade bestämmelserna om insatser till våldsutsatta vuxna även barn som utsatts för partnervåld och hedersrelaterat våld, men dessa har i den nya författningen renodlats för att bara gälla för vuxna våldsutsatta personer.³⁰

²⁷ Se AR till 5 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

²⁸ 6 kap. 3 § HSLF-FS 2022:39.

²⁹ Se 6 kap. 3 § HSLF-FS 2022:39.

³⁰ Se 6 kap. 1 och 2 §§ HSLF-FS 2022:39.

Aktuell riskbedömning ska ligga till grund för bedömningen av behov av insatser

För att förstärka vikten av att riskbedömningen hålls uppdaterad har föreskrifterna om *insatser* till både våldsutsatta vuxna och barn samt barn som bevittnat våld kompletterats med en skrivning om att utredningen, *inklusive den aktuella riskbedömningen*, ska ligga till grund för bedömningen av vilka insatser som ska erbjudas.³¹

Insatser till våldsutövande barn och vuxna

Av de nya bestämmelserna i 5 kap. 11 a § SoL framgår att det hör till socialnämndens uppgifter att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Det avsnitt i den nya författningen som handlar om socialtjänstens insatser till våldsutövande barn och vuxna har kompletterats med både en hänvisning till 5 kap. 11 a § SoL, samt nya föreskrifter och allmänna råd.³²

Den nya föreskriften om insatser till våldsutövare innebär ett krav på att socialnämnden ska erbjuda ett våldsutövande barn eller vuxen person insatser med utgångspunkt i dennes förutsättningar och behov. Insatserna ska erbjudas efter en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.³³ Till detta har allmänna råd kopplats om att nämnden, vid bedömningen av lämplig insats, bör ta hänsyn till bl.a. våldsutövarens individuella mottaglighet för insatsen och risken för återfall.³⁴

Personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld är en heterogen grupp där det kan skilja sig åt vilka insatser som behövs för att en person ska upphöra med det våldsamma beteendet. Därför bör socialnämnden avgöra vilken insats som bör ges med hänsyn till den enskildes förutsättningar och behov, baserat på faktorer som risk för återfall och individens mottaglighet.³⁵

Vidare har nya allmänna råd införts om vilka insatser nämnden bl.a. bör kunna erbjuda våldsutövare. I de allmänna råden ingår:

- stödsamtal,
- information om våld och andra övergrepp,
- påverkans- och behandlingsinsatser,
- stöd i föräldraskap,
- stöd vid sociala problem med bl.a. missbruk, ekonomi, bostad och arbete, och
- hjälp vid kontakt med hälso- och sjukvården.

När socialnämnden arbetar med insatser till våldsutövare ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående. Detta följer av 5 kap. 11 a § SoL. Av förarbetena framgår att det exempelvis kan handla om riskbedömningar vid beslut om insatser till den som utsätter närstående för våld och information till den våldsutsatta.³⁶

Socialstyrelsens allmänna råd om insatser till våldsutövare tar sikte på vilka insatser nämnden bör kunna erbjuda, men specificerar inte närmare

³¹ 6 kap. 1 och 3 §§ HSLF-FS 2022:39.

³² 6 kap. 4 och 5 §§ och AR till 6 kap. 5 § HSLF-FS 2022:39.

³³ 6 kap. 5 § HSLF-FS 2022:39.

³⁴ Se AR till 6 kap. 5 § HSLF-FS 2022:39.

³⁵ Prop. 2020/21:163 Förebyggande av våld i nära relationer s. 20.

³⁶ Prop. 2020/21:163 s. 61-62.

vilka metoder som bör användas. I Socialstyrelsens rapport ”Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer” från 2020 finns en översikt av olika metoder för behandling av våldsutövare. Översikten omfattade några metoder som användes eller var under utveckling i Sverige samt också några metoder som hade utvärderats med slutsatsen att de ger positiva resultat, men som vid tidpunkten för rapporten inte användes i Sverige. Översikten visade att metoderna har flera likheter. Den visade också att det vetenskapliga stödet inte räckte för att någon av metoderna ska kunna rekommenderas framför någon av de andra.³⁷

Av Socialstyrelsens rapport framgår också att det kan vara vanligt med bl.a. arbetslöshet, missbruk och psykiska ohälsa hos våldsutövare. Vissa psykiska problem, som depression och bipolär sjukdom, kan försvåra arbetet med målgruppen. Även missbruk, sociala problem med ekonomi, bostad, arbete m.m. kan vara omständigheter som påverkar beteendet hos våldsutövare.³⁸

Hälso- och sjukvård

Föreskrifterna i 1 och 7 kap. HSLF-FS 2022:39 gäller för verksamhet som omfattas av HSL.³⁹

Rutiner

Ställa frågor om våld

I HSLF-FS 2022:39 har det införts ett nytt krav på vårdgivare att fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka våldutsatta och barn som bevittnat våld som behöver vård.⁴⁰

När eller hur frågorna ska ställas är upp till varje vårdgivare att avgöra utifrån hur verksamheten ser ut. Syftet med ändringen är att stärka kraven på vårdgivare att arbeta för att upptäcka våldutsatthet och samtidigt ge utrymme för flexibilitet. Konkret kan det exempelvis handla om att

- ha rutiner för på vilket sätt personalen i en viss verksamhet ska ställa frågor vid tecken på utsatthet för våld,
- ställa rutinmässiga frågor om våldutsatthet till alla patienter i en viss verksamhet, vid ett visst tillfälle, i samband med en viss aktivitet – så som vid anamnesupptagning eller inskrivningssamtal eller vid vissa symtom som psykisk ohälsa.
- ställa frågor till en viss grupp, exempelvis till alla patienter som är sjukskrivna längre än en viss tid, som söker vård ofta eller som söker för oklar och långvarig smärtproblematik.

I författningen finns också krav på åtgärder som ska vidtas om ett barn eller en vuxen person är våldutsatt eller om ett barn bevittnat våld.⁴¹

³⁷ Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer. Socialstyrelsen; 2020.

³⁸ Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer. Socialstyrelsen; 2020.

³⁹ 1 kap. 2 och 4 §§ HSLF-FS 2022:39.

⁴⁰ 7 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

⁴¹ 7 kap. 10 och 11 §§ HSLF-FS 2022:39.

Upptäcker hälso- och sjukvårdspersonalen att en person utövar våld kan personalen informera patienten om att stöd och hjälp kan ges av socialtjänsten eller hjälpa patienten att få kontakt med socialtjänsten om samtycke finns.

Barns behov av information, råd och stöd

Ett barns behov av information, råd och stöd ska särskilt beaktas om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med bl.a. utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.⁴² I HSFL-FS 2022:39 har ett krav på vårdgivaren att fastställa rutiner kring detta lagts till.⁴³ När vårdgivaren tar fram rutinerna kan hänsyn behöva tas till:

- vilken slags information, råd och stöd som ska ges till barnet,
- i vilken situation informationen kan ges,
- hur informationen kan anpassas efter barnets behov, ålder, mognad och särskilda förutsättningar, t.ex. om barnet utsätts för hedersrelaterat våld eller om barnet har en funktionsnedsättning.⁴⁴

Åtgärder för våldsutsatta vuxna

I hälso- och sjukvårdens ansvar ingår att se till att den som söker hälso- och sjukvårdens tjänster, men som också behöver annat stöd, blir hänvisad till det eller de organ som har kompetens och resurser för uppgiften.⁴⁵ Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att ge stöd och hjälp till den som utsatts för våld i nära relation för att förändra sin situation.⁴⁶

I 7 kap. 10 § HSLF-FS 2022:39 finns bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdspersonalen ska agera om en vuxen visar symtom eller tecken som väcker misstanke om utsatthet för våld i nära relation. I bestämmelsen har en ny punkt lagts till om att vårdgivaren, om misstanke om våld eller andra övergrepp kvarstår, ska se till att hälso- och sjukvårdspersonalen hjälper den vuxna att få kontakt med socialtjänsten, om personen samtycker till det.⁴⁷ Hälso- och sjukvårdspersonalen ska i patientjournalen dokumentera vilka åtgärder som vidtagits.⁴⁸

Syftet med ändringen är att förbättra skyddet för våldsutsatta. För att underlätta för den våldsutsatta att få kontakt med socialtjänsten kan hälso- och sjukvårdspersonalen vid sjukvårdsbesöket exempelvis behöva ringa till socialtjänsten för att hjälpa den våldsutsatta att få en tid hos socialtjänsten, följa med till ett närliggande socialkontor eller kontakta en socialsekreterare som kan möta den våldsutsatta vid sjukvårdsbesöket.

⁴² Se 5 kap. 7 § första stycket 4 HSL och 6 kap. 5 § andra stycket 4 PSL.

⁴³ 7 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

⁴⁴ Jfr prop. 2020/21:163 s. 25.

⁴⁵ Proposition 1997/98:55 Kvinnofrid s. 43.

⁴⁶ Se 5 kap. 11 § SoL.

⁴⁷ Se 7 kap. 10 § andra stycket 3 HSLF-FS 2022:39.

⁴⁸ 7 kap. 10 § tredje stycket HSLF-FS 2022:39.

Åtgärder för våldsutsatta barn och barn som bevitnat våld

Barns behov av information, råd och stöd

I den nya författningen har en hänvisning till 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § PSL lagts till om att hälso- och sjukvårdspersonalen särskilt ska beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.⁴⁹ Som nämnts ovan under avsnittet *Rutiner* har författningen också kompletterats med ett krav på att vårdgivare inom hälso- och sjukvården ska fastställa rutiner för hur ett barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas i denna situation.⁵⁰

Barns behov av vård

Om ett barn visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att barnet är våldsutsatt eller bevitnat våld, ska vårdgivaren även se till att hälso- och sjukvårdspersonalen beaktar vilka behov barnet kan ha av vård såväl fysiskt som psykiskt med anledning av våldet.⁵¹ För att poängtera vikten av detta har bestämmelsen flyttats och lagts först i punktlistan.

Frågor till medföljande vuxen

Om ett barn visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att barnet är våldsutsatt eller bevitnat våld ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen utför vissa åtgärder eller gör vissa överväganden. Det handlar t.ex. om att personalen ställer frågor till en medföljande vuxen om orsaken till symtomen eller tecknen. Denna bestämmelse har kompletterats med en skrivning om att vårdgivaren ska se till att hälso- och sjukvårdspersonalen ställer frågor till medföljande vuxen om orsaken till symtomen eller tecknen *om det är möjligt utan att det innebär risk för barnet*.⁵² Detta med anledning av att det visat sig att det i vissa situationer kan innebära en risk för barnet att vårdpersonal tillfrågar medföljande vuxen om symtom eller tecken i de fall den medföljande vuxna är den som utövat våldet. Risker är extra påtagliga i en hederskontext.⁵³

Fråga barnet i enrum

Om ett barn visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att barnet är våldsutsatt eller bevitnat våld har vårdgivaren enligt 8 kap. 8 § SOSFS 2014:4 haft en skyldighet att se till att hälso- och sjukvårdspersonalen frågar barnet i enrum om orsaken till symtomen eller tecknen när så är möjligt och med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad samt vårdnadshavarens samtycke, om sådant behövs. Bestämmelsen har uppfattats som svårbegriplig utifrån hur den varit formulerad.⁵⁴ För att förtydliga bestämmelsen i den nya författningen har skrivningen förenklats så att frågor ska ställas till barnet i

⁴⁹ 7 kap. 11 § HSLF-FS 2022:39.

⁵⁰ 7 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

⁵¹ 7 kap. 12 § första stycket 1 HSLF-FS 2022:39.

⁵² 7 kap. 12 § första stycket 3 HSLF-FS 2022:39.

⁵³ Socialstyrelsens fördjupade uppföljning av SOSFS 2014:4, dnr 20944/2020.

⁵⁴ Socialstyrelsens fördjupade uppföljning av SOSFS 2014:4, dnr 20944/2020.

enrum när det är möjligt och med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad.⁵⁵

Möjlighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten

Våld i nära relationer kan utgöra brottsliga handlingar och uppgifter kan i vissa fall lämnas till polisen. För att uppmärksamma detta har en bestämmelse lagts till som upplyser om att det i OSL och PSL finns bestämmelser om när hälso- och sjukvården utan hinder av sekretess eller tystnadsplikt får lämna uppgifter till bl.a. Polismyndigheten.⁵⁶

Tandvård

Föreskrifterna i 1 och 8 kap. gäller för verksamhet som omfattas av tandvårdslagen.⁵⁷

Ställa frågor om våld

I SOSFS 2014:4 fanns ett allmänt råd till 3 kap. 1 § PSL om att vårdgivaren bör avgöra när och hur personalen i bl.a. tandvårdens verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver vård och omvårdnad. Det allmänna rådet har i den nya författningen justerats till att vårdgivaren *bör fastställa rutiner* för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna *upptäcka* våldsutsatta och barn som bevittnat våld som *behöver tandvård*.⁵⁸

Konkret kan det t.ex. handla om att:

- ha rutiner för på vilket sätt personalen i en viss verksamhet ska ställa frågor vid tecken på utsatthet för våld,
- ställa rutinmässiga frågor om våld till alla patienter i en viss verksamhet, vid ett visst tillfälle, i samband med en viss aktivitet - exempelvis vid anamnesupptagning i samband med en regelbunden undersökning, eller vid vissa symtom,
- ställa frågor till en viss grupp, exempelvis patienter som fått tandskador pga. trauma, eller patienter med tandvårdsrädsla.

Upptäcker tandvårdspersonalen att en person är våldsutsatt eller utövar våld kan tandvårdspersonalen informera patienten om att stöd och hjälp kan ges av socialtjänsten eller hjälpa patienten att få kontakt med socialtjänsten om samtycke finns. Om personalen får kännedom eller misstänker att ett barn far illa ska en anmälan göras till socialnämnden.⁵⁹

Möjlighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten

Våld i nära relationer kan utgöra brottsliga handlingar och uppgifter kan i vissa fall lämnas till polisen. För att uppmärksamma detta har en bestämmelse lagts till som upplyser om att det i OSL och PSL finns bestämmelser om när tandvården utan hinder av sekretess eller tystnadsplikt får lämna uppgifter till bl.a. Polismyndigheten.⁶⁰

⁵⁵ 7 kap. 12 § första stycket 4 HSLF-FS 2022:39.

⁵⁶ 7 kap. 13 § HSFL-FS 2022:39.

⁵⁷ 1 kap. 2 och 5 §§ HSLF-FS 2022:39.

⁵⁸ AR till 3 kap. 1 § PSL HSLF-FS 2022:39.

⁵⁹ Se 14 kap. 1 § SoL.

⁶⁰ 7 kap. 13 § HSFL-FS 2022:39.

Denna information (art.nr. 2022-6-8012) kan laddas ner från Socialstyrelsens webbplats:
www.socialstyrelsen.se/publikationer

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, 2022